

Roman Terebus. To the problem of idiostyle: thernimological aspect. The article is devoted to the common researches where the peculiarities of the individual style and characteristics of the writers' language are investigated. Every writer creates his linguistic world within the process of creation, reflects his own worldview, general culture, level of education etc. Making researches on the writers' language we can learn evolution of the language in time and space. Language picture of the writer's world according to his ideological and artistic position, create a whole system created by linguistic author's means. Every artist has own picture of the world. The picture of the author's world is one of the factors forming his idiostyle. Also we present different scientific views on using of terms for the individual style of the writer: idiostyle, idialect, the author's style, language manner etc. Some scholars identify these terms, others differentiate. According to different definitions and points of view the author of this article is trying to find out the specifics of using these and other terms for marking the artist's individual style.

Key words: individual style of the writer, idiostyle, idialect, language picture of the world, the worldview of the author.

УДК 811.161.2'366.5

Раїса Христіанінова

ТИПОЛОГІЯ ПРИСУДКІВ У СУЧАСНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено актуальній проблемі теорії простих двоскладних речень. У ній уточнено, удокладнено й систематизовано відомості про типи присудків у сучасній українській літературній мові та засоби їх реалізації. Констатовано, що присудок є головним членом формально-граматичної структури простого двоскладного речення, який перебуває в предикативному зв'язку з підметом та постає формальним корелятом предиката. Формально-граматичну типологію присудків здійснено з огляду на спосіб вираження модально-часових значень та морфологічної природи присудкової форми. За способом вираження модально-часових значень усі присудки поділено на два основні типи – прості і непрості. Простий присудок буває лексично вираженим і нульовим. Непрості присудки репрезентовані двома видами – складеними і складними (подвійними). Установлено, що за морфологічним вираженням прості присудки бувають тільки дієслівними, складені – дієслівними, іменними, прислівниковими та інфінітивними, складні (подвійні) – дієслівно-іменними та дієслівними.

Ключові слова: простий дієслівний лексично виражений присудок, простий нульовий присудок, складений дієслівний присудок, складений іменний

присудок, складений інфінітивний присудок, складений прислівниковий присудок, складний (подвійний) присудок, вторинний присудок.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. В історії синтаксичної науки узвичаєна типологія присудків за морфологічною природою присудкової форми та способом вираження модально-часових значень. Відповідно до названих критеріїв у сучасній україністиці здебільшого виокремлюють чотири типи присудків – простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний і складний (подвійний) [6, с. 150–154; 12; 15, с. 154–179; 16, с. 94]. Натомість Б. М. Кулик виділяє п'ять типів присудків – простий дієслівний, складений дієслівний, складений іменний, складений прислівниковий, складний [9, с. 35–47]; К. Ф. Шульжук розглядає простий дієслівний (сюди ж зараховує і простий нульовий), складені (двохелементні) присудки – складений дієслівний, складений іменний (до нього зараховує і присудки з поєднанням «дієслово-зв'язка + прислівник»), трикомпонентні і складні (подвійні) присудки [18, с. 73–84]. М. У. Каранська виокремлює дієслівні (простий, складений, у формі сталого дієслівного словосполучення, фразеологічний, парний), нульовий буттєвий, іменні складені (іменниковий, прикметниковий, займенниковий, числівниковий), дієприкметниковий складений, у формі категорії стану, дієслівно-іменний присудки [8, с. 38–53]. Як бачимо, попри тривалу традицію вивчення (основні терміни й поняття, що покладені в основу сучасних дефініцій і класифікацій присудків були сформульовані на порубіжжі XIX–XX ст.), проблема типології присудків і донині є актуальною та потребує докладнішого розроблення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синтаксичні дослідження сьогодення, базовані на принципах функційно-категорійної граматики, розмежовують формально-граматичні і семантико-синтаксичні члени речення (власне-члени речення і синтаксеми) та підкреслюють наявність певних розбіжностей їхніх формальних і значеннєвих ознак [3, с. 17–24; 2, с. 63–92; 1, с. 92–93; 6, с. 149, 287–289; 11, с. 232–239]. І. Р. Вихованець підкреслює, що ці два ряди компонентів виявляють різне спрямування: власне члени речення спрямовані у внутрішню структуру мови, а синтаксеми мають зовнішнє спрямування – відображають предмети та явища позамовного світу [1, с. 92]. Відповідно присудок потрактований як основний компонент формально-граматичної організації простого двоскладного речення, головний член, пов'язаний з іншим головним членом – підметом – предикатив-

ним зв'язком. У семантико-синтаксичному аспекті йому відповідає предикатна синтаксема. М. В. Мірченко, аналізуючи структуру синтаксичних категорій, виокремлює формально-граматичну категорію присудка та зазначає, що вона охоплює вісім граем: «грамему простого дієслівного присудка, граему нульового присудка, граему дієслівного складеного присудка, граему іменного складеного присудка, граему подвійного присудка, граему ускладненого складеного присудка, граему інфінітивного присудка і граему вторинного присудка» [11, с. 237]. О. В. Годз розглядає двоскладні прислівникові речення, утворені на основі прислівникового складеного присудка [5, с. 14].

Останнім часом в українському мовознавстві здійснено вервечку досліджень, присвячених семантичній диференціації предикатів та окремим їх різновидам (О. І. Леута, О. Г. Межов; Т. В. Андреева, Н. Г. Горголюк, Л. Л. Іванова, Н. В. Кавера, Г. В. Кутня, О. Г. Митрофанова, Г. О. Пірус, О. А. Семенюк, В. А. Тимкова). Натомість формально-граматичні типи присудків певною мірою опинилися поза увагою. Проте глибокий аналіз предикатних синтаксем відкриває нові можливості і для вдокладнення відомостей про їхнє формально-граматичне вираження та відповідно про типи присудків у сучасній українській мові.

Мета і завдання статті – уточнити, удокладнити й систематизувати відомості про типи присудків у сучасній українській мові. Задля досягнення названої мети необхідно реалізувати такі завдання: 1) визначити типи та різновиди присудків; 2) ієрархізувати їх; 3) окреслити форми реалізації різних типів присудків.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Пропоноване дослідження проводимо з опертям на принципи функційно-категорійної граматики. Отже, присудок розглядаємо як головний член формально-граматичної структури простого двоскладного речення, що перебуває в предикативному зв'язку з підметом та постає формальним корелятом предиката. Уважаємо доцільним використання обґрунтованих у традиційному мовознавстві принципів виділення типів присудків – урахування морфологічної природи присудкової форми та способу вираження модально-часових значень.

За способом вираження модально-часових значень усі присудки розпадаються на два основні типи – прості і непрості.

Прості присудки є найтипівішими в сучасній українській мові. За морфологічними параметрами вони завжди дієслівні, а за особли-

востями вираження присудкової форми бувають лексично вираженими (ненульовими) і лексично не вираженими (нульовими).

Лексично виражений простий дієслівний присудок постає основною формою розгляданого члена речення. Зазвичай у цій ролі функціують особово-часові та особово-способові форми дієслова: *Життя поки що **тече** у своєму звичайному ритмі* (О. Гончар); *Ветхі стіни Олександрії заросли бур'янами* (О. Бердник); *Під час фінської він **потрапив був** у лижний батальйон...* (О. Гончар); ***Будуть** окопи. **Будуть** атаки* (О. Гончар); *...їхні ідеї **будуть сіятись** не в гарячі голови, а в безмір'я снігів і хвилі Тихого океану* (М. Стельмах); *А ти **питай** у нього пояснень* (О. Гончар); *...хай Ісідор **іде** разом з дівчиною* (О. Бердник); *...вона у відзнаку примирення весь день отут **цілувалася б, чіплялася б** Богданові на шию...* (О. Гончар); ***Заспівали б** ви, хлопці...* (О. Гончар). І. Р. Вихованець наголошує, що особові форми дієслова, виражаючи значення часу і способу та здійснюючи синтаксичний зв'язок з іншим головним членом – підметом, найбільшою мірою пристосовані до виконання функції присудка [1, с. 77]. На думку М. В. Мірченка, особова форма дієслова, яка виражає семантику предиката й водночас реалізує зміст присудковості, є інваріантною формою присудка [11, с. 232]. Присудки, виражені особовими формами дієслова, І. Р. Вихованець називає простими власне-дієслівними [1, с. 77], А. П. Загнітко – особово-дієслівними [6, с. 150]. Еквівалентами особового дієслова можуть бути семантично нерозкладні сполучення слів, фразеологізми та інфінітиви (типові й демінутиви), транспоновані у сферу особового дієслова: *...**добігає кінця** (= закінчується) дивна ніч у тужливому жовтні* (Любка Дереш); *Ось вона **дала знак*** (О. Бердник); *Три дні відпочивав Ісідор у гостинних рибалок, **набирався сили, приходив до тями*** (О. Бердник); *Я їй **розказувати** (= розказую), а вона **сміялись** (= сміється) та **радіти** (= радіє)* (Марко Вовчок); *Отака серйозна тема, а ви **хахоньки** (хіхікаєте)!* (О. Ковінька). Щодо присудків, виражених інфінітивами, А. П. Загнітко цілком слушно зауважує, що вони в сучасній українській літературній мові мало репрезентативні, поширені здебільшого в конструкціях розмовного типу [6, с. 150].

Іншим різновидом простого дієслівного присудка є вигуково-дієслівний [1, с. 77], або вигуковий [6, с. 150], виражений вигуками, що зазнали дієслівної транспозиції: *...тихі верби **шу-шу-шу*** (Д. Білоус); *Після цього мовчки взяв гранчастий олівець і – **раз!*** (О. Гончар).

Розглянуті вище присудки є неускладненими. Простий дієслівний присудок може бути й ускладненим: 1) частками на взірєць *давай, ну, як, бувало, було, все, собі*, порівняльними *ніби, мовби, наче, неначе*: *Коли як вискочать з двору дві собаки* (І. Нечуй-Левицький); *Він бувало сидить біля ставка годинами*; *Вона ніби чекає чогось* (О. Бердник); *...нависає розлука і мовби дає їй право на все* (О. Гончар); 2) повторенням дієслова в тій самій або різних часових формах: *...унизу по асфальту все йдуть і йдуть* колони мобілізованих (О. Гончар); *О земле рідна! Не жатиме неситий Пшениці на твоїх ланах! Жила, живеш, довіку будеш жити, Безсмертна у віках!* (М. Рильський); 3) поєднанням двох синонімічних дієслів: *І цей увесь світ тріпоче-міниться в моїх очах* (М. Стельмах); 3) додаванням у препозиції дієслова *взяти* в такій самій формі, частіше в поєднанні зі сполучниками: *Ось візьму дошню сорочину...* (В. Ткаченко); *А хтось візьми і пусти чутку* (М. Стельмах); *А ми взяли та й збудували в майбутнє калиновий міст* (С. Крижанівський). Це дієслово та дієслівно-сполучникові поєднання зазнають транспозиції у сферу частки.

Отже, лексично виражений простий дієслівний присудок у сучасній українській мові реалізований у двох різновидах – власне-дієслівному і вигуково-дієслівному.

Лексично не виражений (нульовий) простий дієслівний присудок постає в реченнях, які в сучасній лінгвістиці кваліфікують як еліптичні: *У коридорах шум, гамір* (О. Гончар); *Недалеко від помосту – паланкін з шатром, оточений вартою* (О. Бердник); *Найближче – батьки* (О. Бердник); *Там, у далекому світі, пустка і безнадія* (О. Бердник); *Між фігурними колонами – зорі* (О. Бердник); *Майбутні злочинці іще в личинці* (Л. Костенко). І. Р. Вихованець підкреслює, що речення з нульовими присудками формально неповні, а семантично повні [1, с. 104–105]. За А. П. Загнітком, речення з нульовими присудками є варіантними виявами речень із ненульовими присудками: *Діти біля лісу // Діти граються біля лісу*. Показником такого присудка в реченні завжди постає обставина місця, виражена прислівником або іменниково-прийменниковою конструкцією [6, с. 150]. За нашими спостереженнями, у таких реченнях зрідка можливі й поширювачі з цільовою, причинною та об'єктною семантикою: *Сон – для ночі, любов – для дня* (О. Бердник); *Твій розум, Паті-дева, не для жіночого тіла* (О. Бердник); *А туга наша від нерозуміння, від полону Мари...* (О. Бердник); *На мені печать туги і відчаю...* (О. Бердник); *В тобі*

путь, істина і життя (О. Бердник); *Відповідь у людині* (О. Бердник); *Істина – в тобі!* (О. Бердник); *Зігнута беззахисна постать на помості, і над нею – безжалісне вістря долі* (О. Бердник).

Непрості присудки репрезентовані двома видами – складеними і складними (подвійними).

Складені присудки являють собою поєднання двох нерівноправних компонентів – основного (у семантико-синтаксичному аспекті він є носієм лексичної семантики предиката), та допоміжного, котрий як показник граматичних категорій часу та модальності власне й постає виразником граматичної семантики присудковості. На нашу думку, за морфологічними параметрами основного компонента доцільно виокремити такі складені присудки: дієслівні, іменні, інфінітивні та прислівникові.

Лексико-семантичну основу складеного дієслівного присудка становить інфінітив повнозначного дієслова, а допоміжний компонент виражений особово-часовими та особово-способовими формами дієслів із: 1) фазовою (*починати, стати, заходжуватися, братися, продовжувати, залишатися, закінчувати, кінчати, переставати, припиняти, кидати*): *...хлопчик починає насипати* довкола себе високі мури (О. Бердник); *Розхвилювавшись, професор зняв з носа старомодні свої окуляри, став протираати* їх різком поли білого парусинового піджака (О. Гончар); *Вранці <...> Таня сама взялася закладати* двері стільцем (О. Гончар); *Батько <...> заходився мити* руки (О. Гончар); *...слідки рум'янцив <...> залишаються жевріти* на зблідлому в мушках обличчі... (О. Гончар); *Таня не переставала хвилюватися* за нього (О. Гончар). Іноді як фазові функціонують дієслова *метнутися, кинутися, піти, пробувати*: *Марко метнувся наздоганяти* дівчат (С. Чорнобривець); *...майже всі пасажери кинулися бігти* до всіх вагонів (М. Трублаїні); *Знялася чорна хмара диму, і пішло гоготіти* полум'я (М. Коцюбинський); *А він пробує щось пояснювати* (О. Гончар); 2) модальною семантикою (*мусити, мати, могли, намагатися, силкуватися, старатися, сміти, насмілюватися, пробувати, наважуватися, наміряться, збиратися, лагодитися, спромагатися, уміти, встигати, втомлюватися, збиратися, спішити, умудрятися, квапитися, спішити, баритися* тощо): *Мусять же боги мати* свої океани, моря (О. Бердник); *Штена, зустрівшись тепер з хлопцями, не почуває перед ними ніяких гризот сумління, хоч мав би почувати* (О. Гончар); *І навіть у найсміливіших мріях уявити ніхто не міг,*

що ми колись подолаємо залежність від російського газу (Сільські вісті, 19.01.2016); Натхненні провідники бачили глибокий сум в очах вродливого юнака і **намагалися торкнутися** його душі словами втіхи і заспокоєння (О. Бердник); ...їх [військові статути. – Р. Х.] Духнович так досі й **не спромігся опанувати**... (О. Гончар); Як вона так **уміє ховатися?** (О. Бердник); **Не встигли вони впоратися** з бутерброд-дами, як знадвору докотився шум, крики (О. Гончар); ...він ніколи **б не втомився розкопувати, вивчати, досліджувати** свої сонячні степи... (О. Гончар); – Іду вже, йду, – каже Мар'яна, відступаючи крок назад і вдаючи, що цієї ж миті **збирається йти** (О. Гончар); Духнович <...> **не спішив виконувати** команду (О. Гончар); – Та що це, справді? – казав він, відпльовуючи землю, якої під час повзань завжди **умудрявся наїстись** (О. Гончар); По можливості **намагатимуть не шкандибати** (О. Гончар); Ісідор **спробував поворухнутися**... (О. Гончар). Еквівалентами модальних дієслів виступають модальні предикативні прикметники повної або короткої форми в поєднанні з дієслівною зв'язкою *бути* (*змушений, зобов'язаний, здатний (здатен), спроможний, схильний, повинен, ладен, рад* та ін.): ...за станом здоров'я **змушений був перейти** в піхоту (О. Гончар); **Ти сам не здатен дотямити, чистоплюю?** (О. Гончар); **Пташка повинна** сама зростити крила для польоту і **прагнути** вгору (О. Бердник); ...вона **ладна була закричати**... (О. Гончар), а також сталі сполуки на взірєць у силі, не в силі, у змозі, не в змозі, *мати підстави* тощо: **Я не в силі розгадати** його (О. Бердник); **На посту зараз – Слава Лагутін** <...> **якому Спартак не має підстав не довіряти**... (О. Гончар). Фазові та модальні дієслова модифікують лексичну семантику предиката та виражають модально-часове значення присудка. Позицію основного дієслова можуть заступати фразеологічні сполучення та віддієслівні іменники: ...**Степура не може втямки собі взяти, як цей Лагутін** <...> **може бути** зараз байдужим до неї... (О. Гончар); ...він **не міг тримати** свій язик на припоні... (О. Гончар); **Бойовики продовжували обстріли** наших позицій... (Сільські вісті, 19.01.2016); **Надалі енергетична система України продовжить інтегрування** в єдиний європейський енергетичний ринок (Сільські вісті, 19.01.2016).

Компоненти складеного дієслівного присудка мають задовольняти дві вимоги: 1) обидва дієслова (допоміжне й інфінітив) мають бути пов'язані з підметом, у семантико-синтаксичному аспекті інфінітив позначає дію чи стан суб'єкта, тобто є суб'єктним; 2) так само

обидва дієслова мають належати до одного часового плану. Поєднання особового дієслова з інфінітивом, що не відповідають названим вимогам, є двома окремими членами речення – присудком і другорядним членом, пор.: *І юнак відчуває те чекання і боїться пропустити благословенну мить* (О. Бердник) ← *І юнак відчуває те чекання і боїться, що пропустить благословенну мить*; *Недаремно я вирішив пройтися з нею до місця балачки пішки* (Любка Дереш) ← *Недаремно я вирішив, що пройдуся з нею до місця балачки пішки*; *То вона любов'ю своєю і болі мої забрала, і від торгу віднадила, і наказала триматися тільки землі і жита, бо без хліба ми нічого не варті* (М. Стельмах) ← *То вона любов'ю своєю і болі мої забрала, і від торгу віднадила, і наказала, щоб я тримався тільки землі і жита, бо без хліба ми нічого не варті*; *Зараз він іде складати середні віки* (О. Гончар) ← *Зараз він іде, щоб складати середні віки*.

Складений дієслівний присудок так само, як і простий, може бути ускладненим: 1) порівняльними частками: *Таненя його взагалі якось вмів мовби не ходити, а пурхати...* (О. Гончар); *Серце <...> ніби хоче випурхнути з дівочих грудей...* (О. Бердник); 2) поєднанням фазових і модальних допоміжних компонентів: *Я повинен почати розповідати...* (М. Стельмах).

Основний компонент складеного іменного присудка виражений іменником, прикметником, числівником у будь-якій формі, крім кличного відмінка, допоміжний – особово-часовими та особово-способовими формами дієслова-зв'язки, яке «сигналізує про вживання імені у присудковій функції» [1, с. 79]. За характером функції дієслова-зв'язки поділяють на: 1) власне-зв'язки, що позбавлені лексичного значення і є тільки виразниками граматичних значень присудка (*бути, становити, являти собою*): *Місто ніколи не буде здане* (О. Гончар); *Тяжкий був час* (Л. Костенко); *Війни були найпершою причиною загибелі всіх цивілізацій...* (О. Гончар); *Степура був поет* (О. Гончар); *Чужинських воїнів було десять...* (В. Чемерис); *Іменний складений присудок становить єдність, репрезентовану службовим словом (зв'язкою) і повнозначним словом – іменем у формі певного відмінка* (К. Шульжук); *Морфологія як наука являє собою вчення про граматику слова...* (І. Вихованець). Власне-зв'язка *бути* в теперішньому часі зазвичай імплікована (нульова): *Ти невловима!* (О. Бердник); *Старшим тут Спартак Павлуценко...* (О. Гончар); *Всі багатства світу – наші!* (О. Бердник); *Людські пісні – найглибша мука, найвища*

радість на землі (М. Рильський); **Картоплі по пояс** (О. Гончар). У художньому та розмовному мовленні вона може бути експлікованою лише зрідка: *...істина, дана як нагорода, є лише плата за послух* (О. Бердник); *...[для Гладуна. – Р. Х.] власноручно знімати чуби з ученої братії є, видно, справжньою насолодою* (О. Гончар); *А ще родзинкою цієї постановки є те, що Наталя Заруцька <...> у фіналі виконує французькою та російською мовами одну із знакових пісень Піаф («Україна молода», 18.12.2015).* Проте регулярно вживаною ця зв'язка постає в конструкціях ототожнення на кшталт **Наказ є наказ** (О. Гончар). Досить часто зв'язка є використовувана в науковому стилі: *Теорія транспозиції є провідною у праці Л. Теньєра «Основи структурного синтаксису»* (А. Габай); *Функційними еквівалентами допоміжних одиниць із модальним значенням бажання є також стійкі сполуки...* (Н. Костусяк). Інколи подибуємо давні форми розглядової зв'язки: *Я єсть народ...* (П. Тичина) *...ти єси бевзь...* (О. Гончар); 2) невласне-зв'язки, котрі частково зберігають своє лексичне значення та модифікують семантику предиката (*ставати, робитися, виявлятися, виглядати (= здаватися), здаватися, видаватися, уявлятися, бачитися, іменуватися, зватися, називатися, лишатися, залишатися, зоставатися, слугувати, правити* тощо): *І щезає бездонне небо довкола, стає нескінченним склепінням над ними...* (О. Бердник); *...його вилицювате обличчя стало серйозним* (О. Гончар); *І зараз дальні дерева теж здавалися шматками осіннього вечорового неба* (М. Стельмах); *Від самого початку вона мені видалася близькою – з різних причин* (Любка Дереш); *Щоправда, весілля Мар'яні теж уявлялося не таким...* (О. Гончар); *Гоця Драла бачилася мені суперником* (Любка Дереш); *Комендантська відтепер іменується штабом...* (О. Гончар); *А всі ми разом тримаємось на одному мотузочку, який зветься карбованцем* (М. Стельмах); *Фінансист всюди залишається фінансистом!* (М. Стельмах); *Прагніть <...> щоб ваше дослідження, образно кажучи, слугувало цеглиною в спільній побудові великої споруди знань про мову* (П. Білоусенко); *За сюжет тут править життя в усіх с воїх проявах* (Петро Панч). У ролі невласне-зв'язки можуть функціювати і деякі повнозначні слова, що зазнають часткової десемантизації (*стояти, виходити*), та стійкі сполучення слів: *Весна стояла суха і вітряна* (М. Коцюбинський); *Смішними виходять хлопці з-під машинки, голови стають бугруваті...* (О. Гончар); *...вони для хлопців уже мають вигляд вічних, пі-*

сенних... (О. Гончар). За І. Р. Вихованцем, спеціалізованими формами для вираження основного компонента іменного присудка є називний, орудний та знахідний відмінки [1, с.79]: *Оці дуби ще дідами Рєпіна посаджені* (О. Гончар); *Ваш хліб не м'який* (М. Стельмах); *Воно – твоє!* (О. Бердник); *Сонце – одне. Людина – одна* (О. Бердник); *Він у мене один-єдиний...* (О. Гончар); *Твої очі для мене – небесний маяк* (О. Бердник); *Її вибух був для нього дивом і несподіванкою* (О. Бердник); *Короткі літні ночі, а ця була незвично довгою...* (О. Гончар); *Стає могутнім воїном Ісідор...* (О. Бердник); *Павло Гейбо залишився за провідника* (Ю. Яновський). Крім названих, у ролі такого компонента використовувані й інші відмінкові та прийменниково-відмінкові форми: *Щоправда, ешелон був ще без паровоза...* (О. Гончар); *Вже й баба йому за космонавта* (О. Гончар); *Кілька днів та ночей Гіпатія була в забутті* (О. Бердник); *У пожежах, у смертях людських, у трагізмі нерівної боротьби поставала перед ними країна з Клавиних розповідей* (О. Гончар); *Земля в загравищах, усе небо в рухливих прожекторах, у вибухах снарядів, у погрозливому гудінні невидимих літаків* (О. Гончар). Як іменна частина можуть також функціювати: 1) семантично нерозкладні сполучення слів та фразеологізми, співвідносні з прикметниками: *Комбат про тебе хорошої думки* (О. Гончар); *Гевал, що був, видно, з поріддя звиклих до різних сутичок спекулянтів, глигнув на студента зневажливо...* (О. Гончар); *...для неї ще було б тяжчим горем <...> якби він з якихось причин не пройшов і не був у числі відібраних* (О. Гончар); *...Рєпін звідси родом...* (О. Гончар); *Але тодішній церковний титар не був у тім'я битий: забрав ці ікони, забрав різне добро й заховав у підземеллі дзвіниці* (М. Стельмах); *Один оце я – ні в тин ні в ворота...* (О. Гончар); *...шкура на мені – будь здоров* (О. Гончар); 2) порівняльні звороти: *Все наче було як і раніш...* (О. Гончар); *Ще все – як було* (О. Гончар); 3) транспоновані у сферу прикметника слова інших частин мови: *Кожна зустріч – немовби остання, а розлука – неначе навек* (М. Луків); *Німیلی ноги, тіло пронизував біль, але він був ніби збоку, поза нею* (О. Бердник).

Складений іменний присудок можуть ускладнювати: 1) порівняльні частки: *Ти вся ніби осяяна вогнем...* (О. Бердник); *Вона – ніби марево, ніби хмаринка* (О. Бердник); *Їхня речовість стає ніби сонячний промінь у товщі озерної води...* (Любко Дереш); *Ти як птах...* (О. Бердник); *...ти наче лань Артеміді!* (О. Бердник); *Скісне про-*

міння сонця просвічувало густі крони дерев, і вони **були мовби нали-ті** зеленим світлом (О. Гончар); 2) допоміжні фазові або модальні компоненти: *В такому разі речі перестаютъ бути речами* (О. Бердник); *Речі перестаютъ бути собою* (Любко Дереш); *Невже всеблагий бог [згідно із сучасним правописом – Бог] може бути гірший від людей?* (О. Бердник); *Розповідь про цей епізод могла б стати гарним додатком до експоната* («Голос України», 16.01.2016); *Вона [гуманістична традиція. – Р. Х.] мусить бути збережена...* (О. Гончар).

Щодо інфінітивного присудка потрактування мовознавців істотно різняться. І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська речення на вірєць *Наше завдання – підвищувати мовну культуру* (Газ.) кваліфікують як субстантивно-інфінітивні з іменником-підметом та інфінітивним присудком. Вони наголошують, що основний комунікативний варіант субстантивно-інфінітивних речень – із постпозиційним присудком – ремою, але зауважують, що в експресивних варіантах інфінітив-присудок може бути і перед підметом: *Поезія жити не може на смітнику, а без неї жити – злочин* (М. Коцюбинський), причому водночас застерігають не змішувати такі речення з інфінітивно-субстантивними моделями на зразок *Боротися – щастя* (Газ.), оскільки ці дві моделі різняться і граматично, і семантично. Двоінфінітивні моделі на зразок *Збагнуть її – це сонце погасить* (М. Рильський), *Життя, кажуть, зжити – не поле перейти* (Панас Мирний) ці синтаксисти розглядають як варіанти субстантивно-інфінітивних, у яких іменниковий підмет замінено інфінітивним [14, с. 179–180].

А. П. Загнітко інфінітивним уважає присудок у реченнях на зразок *А ми тікати* (А. Яна) [6, с. 150]. М. У. Каранська розглядає інфінітивний присудок тільки в реченнях з інфінітивним підметом, що мають семантику логічного визначення «що означає що», «що є що»: *Випросити – це не вкрати* (Нар. тв.); *Їхати – не пішки йти* (Нар. тв.); *Знати – це уміти* (З преси) [8, с. 40]. Водночас обидва синтаксисти зараховують інфінітивний присудок до різновидів простого дієслівного. Так само простим вважають інфінітивний присудок М. Я. Плющ та Н. Я. Грипас: *Вік прожити – не поле перейти* (Нар. тв.) [13, с. 107]. Натомість К. Ф. Шульжук, аналізуючи складені іменні присудки, зауважує: «Роль іменної частини може виконувати інфінітив, напр.: *Збагнуть її – це сонце погасить* (М. Рильський)» [18, с.80].

Коректнішим, на нашу думку, постає витлумачення інфінітивного присудка І. Р. Вихованцем, який виокремлює речення з лексично

вираженим інфінітивним складеним присудком і зазначає, що ці речення «у функціональному плані зближуються з двоскладними реченнями з іменним складеним присудком. Інфінітив повнозначного дієслова в таких реченнях заміщує при дієслові-зв'язці позицію називного відмінка іменника» [1, с. 96]. Потрактування розгляданого присудка як окремого різновиду в системі складених присудків умововуємо такими міркуваннями: 1) у функційно-категорійній граматиці інфінітива визначають як специфічну міжчастиномовну форму – іменниково-дієслівне перехідне утворення [4, с. 120], що спонукає розрізняти складений іменний і складений інфінітивний присудки; 2) прості дієслівні присудки не поєднуються з частками *це, то* та дієсловами *значить, означає*, транспонованими у сферу часток, таку властивість мають складені іменні присудки: *Клава – це старша Мар'янина сестра, уже заміжня* (О. Гончар); *Адже гріх – то потворність духовна чи моральна!* (О. Бердник); *Стародавня Ольвія, що по-нашому значить «щаслива», давно їх цікавить обох...* (О. Гончар). Так само *це, то, значить, означає* вживані і з інфінітивними присудками, пор.: *Керувати для мене – це знаходити спосіб допомагати кращим силам у літературі* (І. Драч); *Бо жити – то означає мати якусь мету і прямувати до неї* (О. Бердник); *Лиш боротись значить жити...* (І. Франко), тому ці присудки мають всі ознаки складених. Виразником зв'язкової функції в складених інфінітивних присудках зазвичай є нульова форма теперішнього часу власне-зв'язки *бути*: *Учити – завжди удосконалювати себе* (А. Яна); *У нас кахати – полюбить сповна* (А. Малишко); *Вік прожити – не ниву пройти гомінку* (А. Малишко). Уважаємо, що означений присудок уживаний у конструкціях із інфінітивним підметом. У реченнях із субстантивно-інфінітивним предикативним центром присудком постає іменник незалежно від порядку їхнього розташування, пор.: *Добре вчитися – завдання учнів, Завдання учнів – добре вчитися, Добре вчитися було завданням учнів, Завданням учнів було добре вчитися*. Виняток становлять конструкції, у яких інфінітив стоїть після іменника та має при собі вказівні частки *це, то*. Такі конструкції в семантичному аспекті передають логічне визначення, іменник у них постає поняттям, яке підлягає роз'ясненню, а частка увиразнює присудкову функцію інфінітива, пор.: *Щастя – це в праці творити все для таких, як і ти...* (В. Сосюра).

Отже, інфінітивний присудок є окремим видом складених присудків, що протиставлений і складеним іменним, і складеним дієслівним. Він зазвичай постає в двоскладних реченнях із двоінфінітивним предикативним центром, почасти – в конструкціях із семантикою логічного визначення.

Присудок, основний компонент якого виражений прислівником, у синтаксичних працях не знайшов єдиного трактування. Його визначають то як складений іменний, у якому ролі іменної частини набуває прислівник [15, с. 174; 18, с. 82], то як присудок у формі категорії стану [8, с. 51], то як прислівниковий складений [9, с. 46; 1, с. 96; 5, с. 10]. На нашу думку, коректніше визначати такий присудок як прислівниковий складений. За спостереженнями О. В. Годз, для української мови характерне обмежене транспонування прислівників у формально-синтаксичну позицію присудка. Дослідниця констатує в ролі основної частини прислівникового складеного присудка означальні прислівники оцінної семантики і співвідносні з ними компаративи та суперлативи, а також компаративні й суперлативні прислівники з первинним значенням міри й ступеня [5, с. 10]. Як свідчить аналіз фактичного матеріалу, у ролі основної частини розгляданого присудка постає значно ширше коло прислівників: 1) означальні прислівники оцінної семантики та співвідносні з ними компаративи й суперлативи (*важко, легко, добре, гарно, чудово, прекрасно, приємно, любо, мудро, погано* тощо): *Все буде гарно... Все буде любо* (О. Бердник); *Йти легко і радісно* (О. Бердник); *Мудріше – виростити хліб* (М. Стельмах); *З жінками справу мати приємніше* (О. Бердник); *Важко буде втримати її увагу* (Любко Дереш); *Так добре було б стати «нічим» – безгласним, непорушним спокоем* (М. Коцюбинський); 2) прислівники способу дії зі значенням спільного існування та спільної думки (*разом, вкупі, гуртом, заодно* тощо): *Ми знову будемо разом!* (О. Бердник); *Бритоголовий у цивільному теж, видно, був з комісаром заодно...* (О. Гончар); 3) прислівники з кількісною семантикою (*вдвох, утрьох, досить, достатньо, недостатньо, вдосталь* тощо): *Вони нарешті залишаться вдвох* (О. Гончар); *...їх було досить* (Любко Дереш); 4) компаративні і суперлативні прислівники зі значенням міри і ступеня (*більше, менше, найбільше, найменше*): *...для неї він більше, ніж це, для неї він саме щастя* (О. Гончар); 5) означальні прислівники просторової семантики: *Йти було недалеко* (Любко Дереш); *Добуватись звідси в університет Мар'яні далеко...*

(О. Гончар); 6) модальні прислівники (*можливо, неможливо*): *Це – неможливо* (О. Бердник).

Найдискусійнішими в потрактуванні постають складні (подвійні) присудки. Дотепер немає єдиного підходу до їхнього виокремлення. Одні дослідники складними (подвійними) вважають присудки, утворені двома повнозначними словами – дієсловами зі значенням руху чи іншої дії в поєднанні з прикметниками на взірць: *Мажа котиться останньою* (Б. Харчук); *Я зайшов сюди безвинний* (Ю. Мушкетик); *Наталка прибігла сердита, задихана* (О. Гончар) [1, с. 226; 15, с. 175; 18, с. 83–84 та ін.], інші – до складних, крім названих, зараховують також тричленні (багатоелементні) присудки [6, с. 154; 9, с. 46–47], ще інші взагалі не виокремлюють цей тип присудків, а розглядані поєднання кваліфікують як складений іменний присудок із повнозначною зв'язкою [14, с. 151]. На нашу думку, складними варто вважати присудки, утворені внаслідок об'єднання двох типів присудків: простого дієслівного і складеного іменного, двох простих дієслівних.

Присудки, утворені на основі простого і складеного іменного або двох простих дієслівних, мають у своєму складі два повнозначні компоненти, тому їх називають ще подвійними [1, с. 226; 15, с. 175; 17]. Відповідно до морфологічного вираження подвійні присудки розпадаються на два різновиди – дієслівно-іменні і дієслівні.

Як уже йшлося, подвійний дієслівно-іменний присудок утворений на основі об'єднання простого і складеного іменного присудків у процесі контамінації двох простих семантично елементарних речень: *Брат повернувся додому щасливий* ← *Брат повернувся додому* + *Брат був щасливий*. Дієслівний компонент подвійного дієслівно-іменного присудка обмежений із боку лексичної семантики. Він може бути репрезентований дієсловами: 1) зі значенням спрямованого й неспрямованого руху *іти, брести, плентатися, бігти, повзти, вертатися, зупинитися, їхати, пливати, прямувати, тікати, падати, текти, ходити, їздити, блукати, бігати* та ін.: *Гоця повернулася життєрадісна, з освіженою косметикою* (Любка Дереш); *Мати прийшла <…> в настрої трохи кращому, ніж коли йшла із дому* (О. Гончар); 2) із процесуально-локативним значенням *сидіти, лежати, стояти, висіти* та ін., що «позначають водночас процес та локативний стан» [10, с. 79]: *Вона стояла зігнута, бліда, аж чорна, і тремтіла* (М. Коцюбинський); *А зараз замислений, невеселий сидить син за кермом* (О. Гончар); 3) зі значенням інтелектуальної діяльності

думати, класифікувати, рахувати, замислюватися, вивчати тощо (здебільшого у формі доконаного виду): *Катя **порахувала** курчат **першою***; 4) на позначення мовленнєвої діяльності *говорити, казати, писати, заявляти, доповідати, питати, відповідати, жартувати, інформувати* та ін.: *Петро **доповідав** на зборах **першим***; 5) зі значенням фізичних і фізіологічних процесів *народитися, з'явитися, відцвітати, в'янути, рости, цвісти, квітнути, дозрівати, замерзати, іржавіти, закипати, сохнути, одужувати, хворіти, сивіти, старіти* та ін.: *Вона **росла красунею***; *Червона троянда **зів'яла останньою***; б) конкретної дії *працювати, ударити, итовхнути, вистрілити* тощо: *Батько Танин **працює прокатником** на заводі...* (О. Гончар); *Вона **вистрілила першою***. Іменний компонент розгляданого присудка обмежений із боку його морфологічного і формального вираження, у такій ролі зафіксовані: 1) прикметники (власне-прикметники, порядкові прикметники), дієприкметники в називному або орудному відмінку: *Увечері [дідусь. – Р. Х.] **стоїть** на березі **високий, замислений, сивий**, як Гомер* (О. Гончар); *Степура, кістляво згорбившись, **першим рушив** до дверей* (О. Гончар); 2) іменники в непрямих відмінках – у родовому з прийменником *без*, знахідному з прийменником *за*, орудному без прийменника, місцевому з прийменником *у (в)*: *Повернувся **обідраний, слабкий і без грошей*** (М. Коцюбинський); *Я **приїхала до вас за вчительку*** (М. Коцюбинський); *Їм видавали наспіх заготовані довідки про те, що **відправляються на фронт курсантами-політбійцями**...* (О. Гончар); *Ранок **народився у росах, у зелених буйнощах левад*** (О. Гончар); 3) синтаксично нерозкладні поєднання іменника в непрямому відмінку з прийменником та прикметника: *Щоразу він **з'являвся перед товаришами все з більш заклопотаним виглядом, серйозний, мовби аж пригнічений тягарем своїх нелегких обов'язків*** (О. Гончар); *Гора біля гори **стоять разом в німій величі**...* (О. Кобилянська); 4) фразеологічні сполуки: *...він **стоїть ні в сих ні в тих і дивиться на неї*** (М. Коцюбинський).

Подвійний дієслівний присудок постає унаслідок об'єднання двох простих дієслівних присудків: *Іван сидить читає* ← *Іван сидить + Іван читає*. *Іван сидить читає* ← *Іван сидить + Іван читає*. У подвійному дієслівному присудку поєднуються дві однакові форми, які позначають одночасні дії, що підтверджує трансформація розчленування (див. наведене вище речення). Це форми теперішнього або минулого часу недоконаного виду. У ролі першого компонента

подвійного присудка зазвичай використовують дієслова зі значенням спрямованого і неспрямованого руху (*іти, ходити, бігти, бігати* тощо) та процесуально-локативним значенням (*сидіти, лежати, стояти* та ін.), а в ролі другого – зі значенням інтелектуальної та мовленнєвої діяльності, зрідка фізичної дії: *Я теж сидів читав, потім вийшов за цигарками...* (О. Гончар); *І ось ми сидимо-думаємо: чому вони стріляють?* («Сільські вісті», 19.01.2016).

Подвійний присудок може мати ускладнену форму. Зазвичай ускладнення відбувається внаслідок модальних модифікацій дієслівного або іменного компонента. Дієслівний компонент модифікують самі допоміжні модальні дієслова та їхні еквіваленти, уживані в ролі допоміжних у складених дієслівних присудках: *Буде змушений упасти мертвим хижий птах* (М. Бажан); *Ви, отже, виявили бажання йти добровольцем до лав Червоної Армії?* (О. Гончар). Іменну частину модифікують порівняльні частки, які надають другій частині подвійного присудка значення ірреальності: *...на факультет він повернувся мовби фронтовиком...* (О. Гончар); *Навіть і серед зими вертався із своїх запорізьких канікул засмаглий, мовби з-під тропічного сонця...* (О. Гончар); *Із келії матушки ігумені вискочила келійниця і кидалась по подвір'ю мов тороплена* (М. Коцюбинський). Так само порівняльні частки можуть бути і перед дієслівним компонентом: *З вигляду бравішого в таборі не знайти: все на ньому як вліте, наче родився в цьому обмундируванні...* (О. Гончар). Подвійний присудок із другим компонентом-іменником можуть ускладнювати ще й допоміжні фазові дієслова: *Іван почав працювати вчителем.*

Вторинний присудок постає внаслідок трансформації двох простих двоскладних речень в одне ускладнене. За такої трансформації перше речення зберігає свою первинну предикативність, а друге її втрачає, набуваючи вторинної предикативності: *Господь сотворив перших людей благими і чистими* (О. Бердник) ← *Господь сотворив перших людей* + *Люди були благими і чистими*. За М. В. Мірченком, вторинний присудок «не досягає статусу основного присудка простого двоскладного речення, поєднується з вторинним підметом вторинним присудковим зв'язком та його формою неповної транспозиційної синтаксичної координації» [11, с. 239]. За нашими спостереженнями, розгляданий присудок може бути виражений: 1) прикметниками в орудному або знахідному відмінках: *Слово до людей, яких війна першими кличе під кулі* (О. Гончар); *Родина сприйняла ситуа-*

цію *такою*, як вона є («Сільські вісті», 22.01.2016); *Уранці, коли Таня забігла в хлопчачу кімнату, застала там Штену одного* (О. Гончар); 2) іменниками в непрямих відмінках: *...її розпалена материнська уява вже бачить їх у крові на операційних столах...* (О. Гончар); *Сусідка Духновичів по квартирі <...> хотіла бачити б Мирона своїм зятем...* (О. Гончар); 3) інфінітивами: *...щось заважало йому одірватися від землі* (О. Бердник); *Голий велет зупинився, допоміг Гіпатії лягти на м'який килим...* (О. Бердник).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, за способом вираження модально-часових значень присудки розпадаються на два основні типи – прості і непрості, останні своєю чергою репрезентовані складеними і складними (подвійними). За морфологічним вираженням прості присудки бувають тільки дієслівними, складені – дієслівними, іменними, прислівниковими та інфінітивними, складні (подвійні) – дієслівно-іменними та дієслівними. Простий дієслівний присудок буває лексично вираженим і нульовим. Лексично виражений простий дієслівний присудок у сучасній українській мові реалізований у двох різновидах – власне-дієслівному і вигуково-дієслівному. Складені присудки являють собою поєднання двох нерівноправних компонентів (основного та допоміжного), складні (подвійні) – двох повнозначних компонентів.

Література

1. Вихованець І. Р. Граматика української мови. Синтаксис : [підручник] / І. Р. Вихованець. – К. : Либідь, 1993. – 368 с.
2. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови : [монографія] / І. Р. Вихованець. – К. : Наук. думка, 1992. – 224 с.
3. Вихованець І. Р. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – К. : Наук. думка, 1983. – 219 с.
4. Вихованець І. Теоретична морфологія української мови: Академ. граматики укр. мови / І. Вихованець, К. Городенська ; за ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во «Пульсари», 2004. – 400 с.
5. Годз О. В. Синтаксична структура прислівникових речень в українській літературній мові : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. В. Годз. – К., 2013. – 18 с.
6. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови. Синтаксис : [монографія] / А. П. Загнітко. – Донецьк : ДонНУ, 2001. – 662 с.
7. Кавера Н. В. Семантична типологія предикатів стану : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Н. В. Кавера. – К., 2008. – 24 с.
8. Каранська М. У. Синтаксис сучасної української літературної мови : [навч. посіб.] / М. У. Каранська. – К. : НМК ВО, 1992. – 400 с.

9. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис / Б. М. Кулик. – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Рад. шк., 1965. – 282 с.
10. Межов О. Г. Типологія мінімальних семантико-синтаксичних одиниць : [монографія] / О. Г. Межов. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2012. – 464 с.
11. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій : [монографія] / М. В. Мірченко. – [2-е вид., перероб.]. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2004. – 393 с.
12. Пискун А. О. Типы составного и сложного сказуемого в современном украинском литературном языке : автореф. дисс. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.02 – языки народов СССР. – Львов, 1972. – 20 с.
13. Плющ М. Я. Граматика української мови в таблицях : [навч. посіб.] / М. Я. Плющ, Н. Я. Грипас. – К. : Вища шк., 2004. – 167 с.
14. Слинько І. І. Синтаксис сучасної української мови : Проблемні питання : [навч. посіб.] / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К. : Вища школа, 1994. – 670 с.
15. Сучасна українська літературна мова. Синтаксис / [за заг. ред. І. К. Білодіда]. – К. : Наук. думка, 1972. – 516 с.
16. Українська мова : Енциклопедія / редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. – К. : «Укр. енцикл.», 2000. – 752 с.
17. Христіанінова Р. Подвійний присудок у сучасній українській мові / Раїса Христіанінова // Типологія та функції мовних одиниць : наук. журн. на пошану член-кореспондента НАН України Івана Романовича Вихованця / [редкол. : Н. М. Костусяк (гол. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 2 (4). – С. 237–249.
18. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови : [підруч.] / К. Ф. Шульжук. – К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 408 с.

References

1. Vykhovanets I. R. Hramatyka ukrainskoi movy. Syntaxys : [pidruchnyk] / I. R. Vykhovanets. – K. : Lybid, 1993. – 368 s.
2. Vykhovanets I. R. Narysy z funktsionalnogo syntaxysu ukrainskoi movy : [monohrafiia] / I. R. Vykhovanets. – K. : Naukova dumka, 1992. – 224 s.
3. Vykhovanets I. R. Semantyko-syntaksychna struktura rechenia / I. R. Vykhovanets, K. H. Horodenska, V. M. Rusanivskiyi. – K. : Nauk. dumka, 1983. – 219 s.
4. Vykhovanets I. Teoretychna morfolohiia ukrainskoi movy : Akademichna hramatyka ukrainskoi movy / I. Vykhovanets, K. Horodenska ; za red. I. Vykhovantsia. – K. : Univ. vyd-vo «Pulsary», 2004. – 400 s.
5. Hodz O. V. Syntaksychna struktura pryslivnykovykh rechen v ukrainskii literaturnii movi : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / O. V. Hodz. – K., 2013. – 18 s.
6. Zahnitko A. P. Teoretychna gramatyka ukrainskoi movy. Syntaxys : [monohrafiia] / A. P. Zahnitko. – Donetsk : DonNU, 2001. – 662 s.
7. Kavera N. V. Semantychna typolohiia predykatyv stanu : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / N. V. Kavera. – K., 2008. – 24 s.

8. Karanska M. U. Syntaxys suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy : [navch. posib.] / M. U. Karanska. – K. : NMK VO, 1992. – 400 s.

9. Kulyk B. M. Kurs suchasnoi ukrainskoi literaturnoi movy. Syntaxys / B. M. Kulyk. – [2-e vyd., pererob. i dop.]. – K. : Rad. shk., 1965. – 282 s.

10. Mezhov O. H. Typolohiia minimalnyh semantyko-syntaktychnykh odynyts : [monografiia] / O. H. Mezhov. – Lutsk : Volyn. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2012. – 464 s.

11. Mirchenko M. V. Struktura syntaktychnykh katehoriy : [monografiia] / M. V. Mirchenko. – [2-e vyd., pererob.]. – Lutsk : RVV «Vezha» Volyn. derzh. un-tu im. Lesi Ukrainky, 2004. – 393 s.

12. Piskun A. O. Typy sostavnogo i slozhnogo skazuiemogo v sovriemiennom ukrainskom literaturnom yazyke : avtorief. diss. na soiskaniie uch. stiepieni kand. filol. nauk : spiets. 10.02.02 – yazyki narodov SSSR. – Lvov, 1972. – 20 s.

13. Pliushch M. Ya. Hramatyka ukrainskoi movy v tablytsiah : [navch. posib.] / M. Y. Pliushch, N. Ya. Hrypas. – K. : Vyshcha shk., 2004. – 167 s.

14. Slynko I. I. Syntaxys suchasnoi ukrainskoi movy : Problemni pytannya : [navch. posib.] / I. I. Slynko, N. V. Huivanyuk, M. F. Kobylyanska. – K. : Vyshcha shkola, 1994. – 670 s.

15. Suchasna ukrainska literaturna mova. Syntaxys / [za zah. red. I. K. Bilodida]. – K. : Nauk. dumka, 1972. – 516 s.

16. Ukrainska mova : Entsyklopediia / redkol. : V. M. Rusanivskiy, O. O. Taranenko (spivholovy), M. P. Ziabliuk ta in. – K. : «Ukr. entsykl.», 2000. – 752 s.

17. Khrystianinova R. Podviyni prysudok u suchasniy ukrainskii movi / Raisa Khrystianinova // Typolohiia ta funktsii movnykh odynyts : nauk. zhurn. Na poshanu chlen-korespondenta NAN Ukrainy Ivana Romanovycha Vykhovantsia / [redkol. : N. M. Kostysiak (hol. red.) ta in.]. – Lutsk : Skhidnoievrop. nats. un-t im. Lesi Ukrainky, 2015. – № 2 (4). – S. 237–249.

18. Shulzhuk K. F. Syntaxys ukrainskoi movy : [pidruch.] / K. F. Shulzhuk. – K. : Vydavnychy tsestr «Akademiya», 2004. – 408 s.

Христианинова Раиса. Типология сказуемых в современном украинском языке. Стаття посвящена актуальній проблемі теорії простих двусоставних пропозицій. В ній уточнюються, деталізуються і систематизуються дані про типи сказуємих в сучасному українському літературному мові і засобах їх реалізації. Констатується, що сказуєме є головним членом формально-грамматическої структури простого двусоставного пропозиції, який знаходиться в предикативній зв'язі з підлеглим і предстает як формальний корелят предиката. Формально-грамматическа типологія сказуємих здійснюється з урахуванням способу вираження модально-часових значень і морфологіческої природи їх форми. Згідно способу вираження модально-часових значень всі сказуємі розділені на два основні типи – прості і непрості. Просте сказуєме може бути лексически вираженим і нулевим. Непрості сказуємі представлені двома видами – складними і складними (двійними). Установлено, що по морфологіческому вираженню прості сказуємі бувають тільки глагольними, складні – глагольними,

именными, наречными и инфинитивными, сложные (двойные) – глагольно-именными и глагольными.

Ключевые слова: простое глагольное лексически выраженное сказуемое, простое нулевое сказуемое, составное глагольное сказуемое, составное именное сказуемое, составное инфинитивное сказуемое, составное наречное сказуемое, сложное (двойное) сказуемое, вторичное сказуемое.

Khrystianinova Raisa. The Typology of Predicates in Modern Ukrainian Language. Article deals with the actual problem of theory of simple sentences. It is pointed and detailed information about the types of predicates within modern Ukrainian literary language; there are also revealed ways of their realization. It is stated that predicate is the main member of formal-grammar structure of simple two-part sentence which is in the predicative connection with the subject and this is the formal correlate of the predicate. The formal-grammar typology of predicates is realized considering the way of expressing modal-temporal meanings and morphological nature of predicates' form. By way of expressing modal-temporal meanings all predicates are divided in three main types: simple, complicate and double. The simple predicate could be «zero» or «lexically expressed». It is determined that on morphological expressing the simple predicates could be only verbal, complicate predicates could be verbal, nominal, adverbial and infinitive, double predicates could be verbal-nominal and verbal.

Key words: simple verbal lexically expressed predicate, simple zero predicate, complicate verbal predicate, complicate nominal predicate, complicate infinitive predicate, complicate adverbial predicate, double predicate, secondary predicate.

УДК 811. 161. 2'373 : 291. 315. 5

Юлія Штибель

СЕМАНТИЧНЕ НАПОВНЕННЯ ЛІНГВІСТИЧНОГО СИМВОЛУ *КІНЬ* У БІБЛІЙНОМУ ТЕКСТІ

У статті простежено функціонування лінгвістичного символу *кінь* у біблійному тексті, розглянуто мовні засоби вираження словесних образів-символів *коня* (агенсні, пацієнсні поєднання слів, порівняльні та різновиди синтаксичних конструкцій, асоціативні ряди).

Ключові слова: символ, Біблія, номінативна модель, синтаксична конструкція, домінанта, периферія.

Обґрунтування наукової проблеми та її значення. Необхідність дослідження символічної парадигми Біблії в лінгвістичному аспекті